Pris: 30 kr.

Foreningen Danmark-Letland

Nr. 3 Sept 2025 33. årgang ISSN 1901-5720

3 danskere og en lettisk historieprofessor klædt i partisanuniformer nær Skovbrødrenes bastion.

Foto Jørgen Lauterbach

Indhold

Letland - kulturelt, politisk og økonomisk	3
Dansk kunst i Letland og vice versa	6
Studietur til Letland i maj 2025	21
Auseklis, Mikelis Krogzemis	31
Nyheder fra Liaa	41
Bestyrelsen	48
Foreningen....	49
Nyttige adresser	50
Kalender for 2025	51

Læs om borghøjen Stupeli side 4

Deadline for indlæg til næste blad er 1. December 2025

Letland - kulturelt, politisk og økonomisk

Deltagerne på kurset holder pause.

I begyndelsen af august var der på Rite Højskole et kursus, som var annonceret i sidste nummer af bladet. Temaet var ”Letland - kulturelt, politisk og økonomisk” og var arrangeret af Aase Lundbye.

9 deltagere meldte sig og kurset kunne gennemføres.

Aase havde lavet et godt program og vi startede med at få en gennemgang af forfatter Per Nielsen, som fortalte om nogle af sine bøger. Blandt andet fortalte han om sin bog ”Bjørne-dræberen”, det lettiske folks epos, og om forfatteren Aleksanders Caks og ” Når enden er god” - fra folkeeventyr til farvede eventyr. Da Per Nielsen har skrevet mange bøger om Letland, fortalte han frit og med dramatisering og gjorde stoffet interessant for kursisterne.

Michael Schäfer, som var kursist, vidste en masse om lettisk musik, så også han bidrog til at gøre kurset interessant. Han holder især af komponisten Peteris Vasks, hvis musik havde berørt ham meget første gang han hørte det. Han kunne

Per Nielsen underviser og fortæller.

fortælle at lettisk musik havde en anden baggrund og udvikling end for eksempel tysk musik. Lettisk musik tager udgangspunkt i deres oprindelige folkemusik og den spilles med stor ægthed.

Desværre var Olav Ernstsen, som skulle have deltaget blevet forhindret på grund af en øjenoperation. Så i stedet bidrog Guna Grinberga, med nogle af Olavs tekster af forskellige lettiske forfattere, som Janis Poruks og Velga Kriele m. fl. Det gjorde hun med humor og godt humør. Der blev også tid til et besøg på Jānis Jaunsudrabiņš Museum, som ligger tæt ved skolen og til en aften med privat besøg hjemme hos Agita, som bor på landet 8 km. væk fra skolen. Her var der honning og hjemmebagt kage og danske sange og lettiske sange, som vi sang sammen.

I nærheden af hvor Agita bor, er der en borghøj kaldet ”Stupeli”. En borghøj er en høj jordbakke, hvor der omkring det 10. århundrede har levet mennesker, som byggede disse jordhøje og satte palisade hegn omkring. Man kan finde rester af stolpehuller.

Niels Bendix og Agita og hendes mor, Janina, på 85 år.

Hele flokken på offerstenen på »Stupeli« borghøj.

Per Nielsen havde læst om borghøjen ”Stupeli” og ville gerne se den, så vi vandrede ud over markerne og op på højen, og der var også en meget stor offersten, på billedet kan I se hvor stor den var.

Merete som var med på turen var meget interesseret i storke, og dem har Letland mange af. Hun kunne fortælle om ungen der stod i reden og sagde klik lyde til sin mor, som svarede med samme lyd på jorden. Som talte de sammen.

En dag havde vi også besøg af Martin Farup, som bor i Letland og er gift med en russisk kvinde. Han kunne fortælle om forholdet til Rusland og hvordan det gik i erhvervslivet i Letland.

Så det blev en helt fin uge, hvor mange fik nyt kendskab til Letland.

Tak til Aase for at arrangere det og tak til de folk som kom og fortalte og de der deltog i kurset.

Lis

Dansk kunst i Letland og vice versa

af Per Nielsen

Når man kommer ind i den pompøse hall ved hovedtrappen i Latvijas Nacionālais mākslas muzejs (Letlands nationale kunstmuseum)[1] står der lige ved siden af trappen en plakatholder af ældre dato. Her kan man bladre i museets gamle udstillingsplakater. Det er interessant. En af plakaterne er fra en dansk kunstudstilling, som blev vist på museet i 1936. Motivet på plakaten er et vikingeskib med dannebrog som et udspændt segl. Motivet er ikke dansk design, men derimod en litografisk plakat (112x71 cm) tegnet af den lettiske kunstner Sigismunds Vidbergs[2]. Den danske kunstudstilling var ret omfattende og bestod af 98 værker udlånt af Statens Museum for Kunst i København, 6 værker lånt fra andre danske museer, 8 værker lånt fra statslige institutioner i Danmark og 34 værker udlånt af private. I alt var 34 kunstmalere og 17 billedhuggere repræsenteret på udstillingen[3]. Udstillingen var sammensat af den danske kunstmaler Erick Struckmann[4]. Udstillingsperioden var fra den 16. februar til den 8. marts 1936[5]. Udstillingen var en i rækken af kunstudstillinger fra de nordiske lande. I plakatholderen kan man desuden se udstillings-

Plakaten til den danske kunstudstilling på Rigas Kunstmuseum i 1936.

plakater fra tilsvarende svenske, norske og finske kunstudstillinger vist på kunstmuseet i samme årti.

To år senere, den 18. november 1938, i anledning af tyveårsdagen for Letland uafhængighedserklæring, åbnede en stor lettisk kunstudstilling på udstillingsbygningen Charlottenborg i København. Udstillingen blev åbnet af den daværende kronprins Frederik (den senere kong Frederik d. 9.), og her blev vist 123 værker af 34 forskellige lettiske kunstnere. Både den lettiske og den danske nationalsang blev sunget, og Erling Bloch-kvartetten spillede et værk af den lettiske komponist Jāzeps Vītols (1863-1948). I det materiale jeg har haft adgang til, er kun tre af de udstillende lettiske kunstnere nævnt ved navn. Eduards Kalniņš (1904-1988); Augusts Annuss (1893-1984) og Vilhelms Purvītis (1872-1945). Udstillingen sluttede den 4. december 1938 og skulle herefter videre til Paris og London[6].
Jeg har ikke fundet oplysninger om, hvorvidt der var danske kunstmalere, som bosatte sig i Letland i mellemkrigsårene. Men der var en enkelt lettisk maler, som boede og arbejdede i Danmark i denne periode. Han hed Robert Leepin (Lettisk stavemåde: Roberts Liepiņš, 1885-1967), var født og opvokset i Letland og uddannet som folkeskolelærer i Skt. Petersborg i 1906. Robert Leepin flyttede i 1908 til København, hvor han fra 1909-14 gik på Kunstakademiet som elev af Laurits Tuxen, Viggo Johansen og Gotfred Rode. Han debuterede i 1911 på udstillingen "Ung kunst" i Kleis Kunsthandel i København. Leepin rejste til Moskva i 1921 og opholdt sig derefter i Paris fra 1923-26. Herfra tog han til Italien og det nordlige Afrika, hvor han rejste rundt fra 1927 til 1930. Trods de mange længere ophold i udlandet vendte Robert Leepin altid tilbage til Danmark. Han døde i København i 1967.

De tre første årtier efter afslutningen på Anden Verdenskrig bar den kulturelle udveksling stærkt præg af, at Letland var blevet en republik i Sovjetunionen. De enkelte sovjetrepublikker lå under for en stram kulturpolitik, "socialistisk realisme"[7], der blev dikteret ovenfra. Under sovjettiden handlede den overordnede kulturpolitik om at styrke båndene i det socialistiske broderskab, alle

Plakaten til den lettiske grafik-udstilling i Odense i 1981.

nationalistiske markeringer var bandlyst.
Kunstudstillinger, som kun præsenterede en enkelt sovjetrepublik, blev yderst sjældent vist uden for Sovjetunionens grænser. Danske kunstnere, som f.eks. Hans Scherfig (1905-1979) og Victor Brockdorff (1911-1992), var på rejser i Sovjetunionen; så vidt jeg er orienteret har de ikke specifikt besøgt de baltiske lande. Men den danske tegner Herluf Bidstrup (1912-1988), der havde modtaget flere hædersbevisninger i Sovjetunionen (bl.a. Lenins fredspris i 1964) og var blevet æresmedlem af det sovjetiske Kunstakademi i 1974, var meget populær i Letland. I 1980 blev der ligefrem udgivet en bog på lettisk med Herluf Bidstrups satiretegninger[8]. Bogen indledes med Herluf Bidstrups personlige hilsen til det lettiske folk.

Et udsnit af samlingen af dansk porcelæn udstillet på Arzemju makslas muzejs (Museet for udenlandsk kunst) i Riga. Foto: Per Nielsen.

De udstillinger med lettisk kunst, som i denne periode blev vist i Danmark var primært med værker

En meget ung Per Nielsen ved åbningen af Fyns Grafiske Værksteds udstilling i Riga i 1983.

af lettiske eksilkunstnere, som f.eks. Lidija Dombrovska Larsen (f. 1925), der var kommet hertil som flygtning ved krigens slutning.
Fra omkring 1980 oplevede man en smule mere kulturpolitisk åbenhed fra sovjetisk side og det blev nemmere at etablere en direkte kulturel udveksling med sovjetrepublikken Letland. I 1981 havde jeg held til at skaffe en udstilling udelukkende med lettisk grafik til min hjemby Odense, hvor den blev vist på byens hovedbibliotek. I 1983 lykkedes det mig at arrangere en udstilling med grafikere fra Fyns Grafiske Værksted i Letland. Udstillingen blev vist i en udstillingssal på slottet i Rīga, hvor Ārzemju mākslas muzejs (Museet for Udenlandsk Kunst)[9] dengang havde til huse. Grafikudstillingen fra Fyns Grafiske Værksted var en baltisk vandreudstilling, som efterfølgende kom både til Estland og Litauen.
I 1988 var jeg via venskabsforeningen Danmark-Sovjetunionen, i forbindelse med afholdelsen af Dānijas kultūras dienas (Danske kulturdage) i Letland, blevet inviteret til at deltage i en udstilling med dansk billedkunst i Rīgas Svētā Pētera baznīca (Peterskirken).
I skrivende stund har jeg kendskab til en del lettiske kunstnere, som er bosat i Danmark. En er performancekunstneren og antropologen Liene Jurgelāne (f. 1982), der bor og arbejder i Aarhus. De andre er billedkunstnere bosat i Københavns området: Laima Puntule (f. 1963), Linda Zīvere (f. 1966) og

Per Nielsen, "De udbrændte", maleri på plade udstillet i Peterskirken i Riga i 1988.

Ieva Blūma (f. 1975). Der er formentlig en del flere, som jeg ikke kender til. Jeg udstillede to malerier med tændstikmotiver. Desværre så jeg ikke selv udstillingen, og jeg har forlagt listen med de øvrige danske kunstnere, som deltog; men jeg kan huske navne som Dea Trier Mørch og Victor Brockdorff. Kirken var i sovjetperioden omdannet til en kunsthal med skiftende udstillinger. I dag er kirken ført tilbage til sin oprindelige skikkelse.
Mellem 1988 og 1991, den periode, hvor "den syngende revolution" var på sit højeste i de tre baltiske lande, kunne man opleve en række udstillinger med lettisk kunst i Danmark. Sammenslutning af Danske Kunstforeninger[10] havde f.eks. en udstilling, der hed "Kunst fra Letland" og en anden med titlen "Lettisk grafik". Begge var vandreudstillinger, der turnerede rundt i de dengang mange danske kunstforeninger.
Oprettelsen af Det danske Kulturinstitut[11] i Rīga i 1990 var stærkt medvirkende til en øget kulturel udveksling mellem Letland og Danmark af bl.a. udstillinger med billedkunst og kunsthåndværk, f.eks. kunne man i København fra 16. november 1991 til 5. januar 1992 , i Rundetårns udstillingslokaler opleve udstillingen "Lettisk Avantgarde Kunst 1910-1935" og samme sted fra 20. juni til 30. juli 1992 udstillingen "Dansk-Baltisk Kunsthåndværk". Begge udstillinger var arrangeret i samarbejde med Det danske Kulturinstitut.
Som nævnt gør Det danske Kulturinstitut i Rīga en stor indsats for at formidle dansk kultur i de baltiske lande, f.eks.

formidlede kulturinstituttet i samarbejde med Danmarks ambassade i Letland i 2009, at vandreudstillingen "Tryk til tiden" blev vist i Sorthovedhuset i Rīga. Det var en udstilling med udvalgt grafik af danske grafikere i anledning af Danske Grafikeres Forbunds 100-års jubilæum.
I 1993 havde den lettiske tekstilkunstner Georgs Barkāns (1925-2010), der også var repræsenteret på udstillingen "Dansk-Baltisk Kunsthåndværk", en stor udstilling med sine gobeliner i kirkesalen på museet Koldinghus i Kolding.

Også private initiativer og kontakter resulterede i en række udstillinger af lettisk kunst i Danmark, f.eks. kunne Skovbo Kunstforening vise en udstilling med de tre lettiske kunstnere Andris Vītols (maleri), Ajārs Feldbergs (skulptur) og Dainis Kārkluvalks (fotografi) på Borup Rådhus i oktober 1997.

Samme år afholdt Søllerød kommune en udstilling på Havarthigaarden i Holte med de to lettiske tvillinger og kunstnere Kaspars og Kristaps Zariņš[12]. Kristaps Zariņš har efterfølgende haft flere separatudstillinger (2015, 2016 og 2017) hos Galleri Syd i Nykøbing Falster.

Galleri Gl. Lejre[13], havde i 1997 en udstilling med den lettiske kunstner Ināra Petruseviča[14], der på det tidspunkt boede i Danmark. Ināra Petruseviča har efterfølgende haft en række separatudstillinger både i Galleri Gl. Lejre og andre steder i Danmark. Galleriejer Dorte Philipsens møde med den lettiske kunstner blev starten på et langt mere omfattende og betydningsfuldt kulturelt samarbejde mellem Danmark og Letland – nemlig oprettelsen af Daugavpils Mark Rothko Art Centre i Letland.
Det præcise hændelsesforløb har jeg ikke helt styr på. Men det var sandsynligvis gennem sit venskab med den lettiske kunstner Ināra Petruseviča, at Dorte Philipsen omkring årtusindskiftet kom til Daugavpils, hvor hun mødte Farida Zaletilo, en lettisk dame, der havde et projekt. Navnet lyder ikke særlig lettisk, men det er fordi Farida Zaletilo er ud af en slægt af tatarer, som i flere generationer har boet i Letland. Farida Zaletilo var ansat på museet i Daugavpils, da det omkring 1999 gik op for hende, at en af vor tids store malere,

Mark Rothko, faktisk var født i Daugavpils.
Mark Rothko (1903-1970), hvis oprindelige navn er Markus Yakovlevich Rothkowitz, var kun en knægt på 10 år, da familien, der var russiske jøder, valgte at forlade Daugavpils (som dengang hed Dvinsk og lå i det russiske zarimperium) og emigrerede til USA i 1913. Mark Rothko, som blev en pioner inden for abstrakt ekspressionisme og color field maleri, tilbragte sit voksenliv i USA, hvor hans kendte mesterværker også blev skabt.
I Letland var der ikke nogen, der havde skænket det en tanke, at den berømte kunstner Mark Rothko havde sine rødder i landet, før den amerikanske professor James Breslin (1936-1996), i forbindelse med sit arbejde med den første store Mark Rothko-biografi[15], besøgte Daugavpils i starten af 1990'erne. Men Farida Zaletilo så et potentiale i, at den verdensberømte kunstner var født og opvokset i Daugavpils. For hende blev det en livsopgave at skabe et museum for den store maler i hans fødeby. Fra starten syntes opgaven håbløs. På auktioner verden over blev Rothkos værker solgt for mange

Arsenalbygningen, som rummer Mark Rothko Museet i Daugavpils. Foto: Per Nielsen.

millioner dollars. Det var urealistisk at opbygge en samling af hans værker i Letland, hvor samfundsøkonomien på det tidspunkt var helt i bund. Men Farida Zaletilo gav ikke op. Hun kontaktede Mark Rothkos datter og søn og fik dem overtalt til at udlåne originale Rothko-værker til det fremtidige museum i Daugavpils. Hun formåede også at få artilleriarsenalets tomme bygning fra 1833 – med et udstillingsareal på mere end 2500 kvadratmeter til permanente og skiftende udstillinger – stillet til rådighed for projektet. Bygningen ligger midt inde i zartidens smukke gamle fæstningsanlæg lige i udkanten af Daugavpils.
Så gik hun ellers i gang med at søge penge fra diverse fonde og organisationer. Her kommer Dorte Philipsen ind i billedet. Hun hjalp nemlig Farida Zaletilo med at søge økonomiske midler, og selv oprettede Dorte Philipsen i 2008 en dansk støtteforening med navnet Danish Friends, med base i Galleri Gl. Lejre med det formål at støtte bestræbelserne på at etablere Mark Rothko Art Centre i den gamle fæstning i Daugavpils. Planen lykkedes. Daugavpils Mark Rothko Art Centre blev indviet den 24. april 2013. Dengang var den største attraktion i det nye kunstcenter de seks originale Mark Rothko værker, der er deponeret gratis og på ubegrænset tid af Rothkos børn. Siden museets åbning har Farida Zaletilo fortsat med at udvikle kunstcenterets program og kurateret udstillinger med internationalt anerkendte kunstnere og refereret til parallellerne mellem deres værker og Rothkos kunst. Takket være Farida Zaletilo fortsætter samarbejdet med Rothko-familien den dag i dag – hvert tredje år modtager museet nye Rothko-værker fra familiens samling.
Daugavpils Mark Rothko Art Centre, der i forbindelse med stedets 10-års jubilæum i 2023 skiftede navn til Rothko-museet, er det eneste sted i Europa, hvor det er muligt at se Rothko-originaler i en permanent retrospektiv udstilling.
Farida Zaletilo har således ikke kun skabt Daugavpils Rothko Museet som et vigtigt nationalt vartegn og en unik kulturperle på europæisk plan, men har også bidraget til den internationale anerkendelse af Letland gennem stedets mest enestående kulturarvsværdi. Rothko Museet er med på "TOP-10"-

listen over lettiske seværdigheder, og er med sine over 300.000 besøgende årligt den absolut mest besøgte turistattraktion i Latgale.
Det var velfortjent, da rådet for den statslige kulturfond i Letland i 2024 tildelte Farida Zaletilo et livsvarigt stipendium.
For Dorte Philipsen betød samarbejdet med Farida Zaletilo, at hun fik mulighed for at præsentere en række af Galleri Gl. Lejres danske kunstnere i Letland. Siden 2003 har man i Daugavpils hvert år på Rothkos fødselsdag inviteret internationale kunstnere til at deltage i symposiet "Mark Rothko Plein Air". Under opholdet har hver kunstner skabt et kunstværk, som blev doneret til kunstcenterets samling. Kunstværkerne udgjorde grundstammen i det nye Rothko Art Centre, hvor mange af Galleri Gl. Lejres kunstnere også er repræsenteret. Ligeledes har Galleri Gl. Lejre leveret danske kunstnere til de temaudstillinger, der i de første år blev afholdt på det nye Mark Rothko Art Centre, f.eks. udstillingen "Gold" i 2015, hvor den danske kunstner Inka Sigel (f. 1967) var repræsenteret.
Samme år under Påskeudstillingen på Brønderslev Gymnasium i Jylland fik den lettiske kunstner, Vita Valdmane (f. 1966), stjålet fire keramiske fugle[16]. Desværre for kunstneren var værkerne allerede solgt, så det var ekstra ærgerligt. Sagen er så vidt vides aldrig blevet opklaret.
Galleri Gl. Lejre var i 2016 arrangør af udstillingen FERNWEH på Mark Rothko Art Centre i Daugavpils, en separatudstilling med værker af Bent Holstein (f. 1942), som blev set af næsten 50.000 gæster i løbet af sommeren.
I sommeren 2017 viste Ģ. Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs – kunstmuseet i Jelgava – en stor udstilling med malerier af danskeren Aage Damgaard (1917-1991). Jo, det er kunstmæcenen og manden bag skjortefabrikken Angli og restaurationskæden A Hereford Beefstouw, som også var en habil amatørmaler.

I 2018 udstillede en anden dansk amatørmaler, den tidligere sømand Hans P.H. Jacobsen, på museet i Talsi. Lejre er venskabsby med Talsi. Hans P.H. Jacobsen, der er fra Lejre, havde tidligere deltaget i et plein air malerisymposium i Kandava og også været repræsenteret, da en gruppe kunstnere fra Lejre udstillede i Talsi Medborgerhus i 2014.
Men 2018 var også året, hvor man afholdt den første Rīga Biennale i en forfalden, nogle vil kalde det en rustik, bygning, som tidligere havde rummet universitetets biologiske fakultet. Her udstillede den danske konceptkunster Stine Marie Jacobsen (f. 1977) værket Pidgin Tounge, som hun havde skabt i samarbejde med den lettiske menneskerettighedsadvokat Dace Kavasa og den videnskabspolitiske rådgiver Aleksandra Berditchevskaja, der har russisk som modersmål.
Samme sommer deltog den danske kunstner Anne Elisabeth Østergaard (f. 1959) med en bemalet bjørn i udendørsudstillingen United Buddy Bears på domkirkepladsen i Rīga. Udstillingen var en gave fra Tyskland til Letland i anledning af 100-året for den lettiske stats grundlæggelse. Midt i hjertet af byen stod mere end 140 af de to meter høje United Buddy Bears fredeligt hånd i hånd som et symbol på tolerance og international forståelse. Hver bjørn repræsenterede et land i De Forenede Nationer og var udsmykket af en kunstner fra det respektive land.

I februar 2019 afholdt Letlands Center for Scenekunst en række masterclasses og foredrag ledet af performancekunstnere fra USA, Norge og Danmark. Masterclassen "New Northern Rites", der var en hybrid mellem performancekunst, nycirkus, billedkunst, klassisk og popmusik, video og

Den danske kunstner Anne Elisabeth Østergaards bidrag (den grønne bjørn i midten) til udendørsudstillingen United Buddy Bears på domkirkepladsen i Riga i 2019. Foto: Per Nielsen.

kunstinstallation, var med den danske kunstner Tine Louise Kortermand (f. 1968).
I foråret 2019 havde jeg igen held til at arrangere en udstilling med kunstnere fra Fyns Grafiske Værksted i Letland. Men denne gang var det på Daugavpils Mark Rothko Art Center, hvor 80 af værkstedets medlemmer præsenterede deres grafik. Det var en omfattende og flot udstilling. Da udstillingen var slut, donerede de fleste af udstillerne deres grafiske værker til Mark Rothko Art Center. Derfor tør jeg med sindsro vove den påstand, at Mark Rothko Art Center i dag ejer den største samling af dansk grafik i Letland.
I efteråret 2019

Udstillingsplakaten fra Fyns Grafiske Værksteds udstilling på Mark Rothko Art Centre i Daugavpils i 2019.

En tænksom Per Nielsen (i midten med blå skjorte) ved pressekonferencen lige før åbningen af Fyns Grafiske Værksteds udstilling på Mark Rothko Art Centre i Daugavpils i 2019. Foto: Inguna Irbe.

havde Latvijas Laikmetīgās mākslas centrs (Lettisk Center for Samtidskunst) arrangeret en dansk/lettisk kunstudstilling inspireret af science fiction-genren med titlen "Cosmic Existence" i kunstudstillingsbygningen Den Frie i København. Fra lettisk side deltog kunstnerne Ieva Balode, Kristaps Epners, Viktors Timofejevs og Artūrs Virtmanis.

I september 2021 var den lettiske kunstner Jānis Strupulis (f. 1949) i Danmark for at male et portræt af Bitten Damgaard, den tidligere omtalte danske kunstmæcen Aage Damgaards enke[17].

I efteråret 2023 udstillede Latvijas Laikmetīgās mākslas centram (Lettisk Center for Samtidskunst)[18] det danske bidrag ved biennalen i Venedig i 2022 “We Walked the Earth” – en udstilling skabt af den danske installationskunstner Uffe Isolotto (f. 1976), som en hyperrealistisk fantasifortælling, hvor billedkunst, film, sitcom, design og litteratur smelter sammen i en historie om menneskehedens fremtid i et visuelt spektakulært miljø fyldt med underlige vækster og overnaturlige kentaurer. Udstillingen, der var omstruktureret til de lettiske forhold og havde fået den lettificerede titel "Mūsu mājas bija Zeme. Uzplaukums" (Jorden var vores hjem. Opblomstring), blev vist i udstillingsbygningen “New Hanza Biroji” i Rīga.

I skrivende stund har jeg kendskab til en del lettiske kunstnere, som er bosat i Danmark. En er performancekunstneren og antropologen Liene Jurgelāne (f. 1982)[19], der bor og arbejder i Aarhus. De andre er billedkunstnere bosat i københavnsområdet: Laima Puntule (f. 1963)[20], Linda Zīvere (f. 1966)[21] og Ieva Blūma (f. 1975)[22]. Der er sikkert et par stykker mere, som jeg ikke kender til. Også i Grønland, det danske rigsfællesskabs nordligste område, har den lettiske kultur sat sit aftryk. Den lettiske naturfotograf og bjørnejæger, Ivars Sīlis (f. 1940), har boet der stort set hele sit voksenliv. Desuden er han gift med den grønlandske billedkunstner Aka Høegh. Sammen har de datteren Bolletta Silis-Høegh (f. 1981), der også er billedkunstner og betegner sig selv som en grønlandsk-lettisk kunstner. Jeg kender desuden

Indtryk fra Uffe Isolottos udstilling "Musu majas bija Zeme. Uzplaukums" (Jorden var vores hjem. Opblomstring) i udstillingsbygningen "New Hanza Biroji" i Riga i 2023. Foto: Kristine Madjare.

to danske billedkunstnere, som bor og arbejder i Letland. Det er grafikeren Yvonne Gerner (f. 1964), der flyttede til Letland i 1992 og i dag har værksted i Rīga og billedkunstneren Ole Lindquist (f. 1954), der har eget atelier og kunstskole i Kuldiga.

Denne måske ikke helt fyldestgørende gennemgang af relationerne mellem dansk og lettisk billedkunst gennem godt og vel et århundrede er skrevet for at give et indtryk af den vekselvirkning, der har været i de kulturelle forbindelser mellem vore to lande. Samtidig giver det et indtryk af, hvor meget den skiftende politiske situation gennem årene enten har hæmmet eller fremmet det kulturelle samarbejde på tværs af grænserne.
Fortællingen kan forhåbentlig inspirere til kulturelt samarbejde mellem Letland og Danmark i fremtiden. Mulighederne er mangfoldige, og det er et spændende område.

Endnotes

[1] Året 1869, hvor Rīgas Maleri-galleri åbnede, anses for at være det år, hvor kunstmuseet blev grundlagt. I 1905, da museet flyttede ind i de nuværende bygninger, blev det omdøbt til Rīgas Kunstmuseum, i 1940 til det Lettiske SSR's Sovjetiske Kunstmuseum, i 1945 til det Lettiske SSR's Statslige Lettiske og Russiske Kunstmuseum, i 1964 til det Lettiske SSR's Kunstmuseum og i 1987 til det Statslige Kunstmuseum. I 1995 fik museet sit nuværende navn.

[2] Sigismunds Vidbergs (1890-1970) studerede kunst ved akademiet i Skt. Petersborg. Han blev en fremtrædende kunstner i mellemkrigstidens Letland, var aktiv som kunstlærer, redaktør af et kunstmagasin, formand for grafikernes forening, og han havde også flere stillinger på det lettiske nationalmuseum for kunst. Efter Sovjetunionens anden besættelse af Letland i slutningen af Anden Verdenskrig flygtede Vidbergs fra Letland og bosatte sig i USA.

[3] I udstillingen deltog f.eks. malerne Ernst Zeuthen, Harald Giersing, Vilhelm Hammershøj, Peter Hansen, Laurids Hartz, Oluf Høst, Niels Larsen Stevns, Sigurd Svane og J.F. Willumsen og billedhuggerne Gottfred Eickhoff, E. Utzon Frank, Jean Gaugin, Niels Hansen Jacobsen, Gerhard Henning, Kai Nielsen og Paul Kiærskou.

[4] Erick Struckmann (1875-1962, døbt Erik) var kunstmaler og medstifter af Danmarks Naturfredningsforening (1911), og var 1921-1960 formand for denne forening. Han var også leder af Den Frie Udstilling. Oplysningen om at Stuckmann var arrangør af den danske kunstudstilling i Rīga i 1936 er fra Kristeligt Dagblad 19.11.1938, s.4.

[5] Udstillingen var en vandreudstilling, som efterfølgende skulle videre til Polen. Allerede den 28. marts åbnede udstillingen i Warszawa (Notits i Kristeligt Dagblad 22.2. 1936, s. 5).

[6] Kristeligt Dagblad 19.11.1938, s.4.

[7] Den socialistiske realisme blev kanoniseret som den officielle sovjetiske kunstform i 1930'erne. Socialistisk realisme var en form for partistyret kunst. Meningen med den socialistiske realisme var, at kunstnere skulle skildre og især glorificere den nye livsform i Sovjetunionen.

[8] Herlufs Bidstrups: Karikatūru albums. Forlaget Liesma 1980. Bogens tekstindhold er både på lettisk, russisk og tysk.

[9] Efter at Letland genvandt sin selvstændighed i 1991 blev slottet inddraget til præsidentbolig, og Museet for Udenlandsk Kunst flyttede til den tidligere børsbygning ved domkirkepladsen i Rīgas gamle bydel. I museets permanente udstilling kan man for øvrigt se en pæn lille samling af porcelæn fra Den kongelige Porcelainsfabrik.

[10] Sammenslutningen af Danske Kunstforeninger blev stiftet den 24. januar 1944. Som følge af manglende opbakning nedlagde foreningen sig selv i foråret 2025. Igennem 81 år har sammenslutningen haft stor betydning for kunstlivet i Danmark.

[11] Det Danske Kulturinstitut i Rīga blev officielt åbnet den 18. august 1990. Det var den første

officielle udenlandske organisation etableret i de tre baltiske sovjetrepublikker, inden de genvandt deres uafhængighed i 1991. Etableringen af Det Danske Kulturinstitut i Rīga blev mulig, takket være en offentlig indsamlingskampagne i Politiken i 1989, hvor avisen bad sine læserne om at donere penge til etableringen af et nyt institut i Letland. Næsten to millioner danske kroner blev doneret, en imponerende sum på det tidspunkt – og et vidnesbyrd om den brede opbakning fra den danske befolkning til de tre baltiske staters bestræbelser på at genvinde deres selvstændighed.

[12] Kaspars og Kristaps Zariņš er Letlands berømte kunstnertvillinger, født i 1962 i Rīga, hvor de begge er uddannet på akademiet i Rīga og i øvrigt arbejder som professorer i dag. Kristaps Zariņš har siden 2017 været rektor på kunstakademiet.

[13] Galleri Gl. Lejre åbnede i 1988. Galleriet eksisterede i 34 år; men måtte lukke, da galleriets indehaver, Dorte Philipsen, døde i 2022.

[14] Ināra Petruseviča (f. 1969) er en lettisk kunstner, der er vokset op i Daugavpils, en russisktalende by i det østligste Letland. Hun er uddannet på kunstskolen i Daugavpils i 1986, på Kunstakademiet i Rīga 87-90, og Central Saint Martins College of Art & Design, London 2005. Ināra Petruseviča kom til Danmark i årene efter Sovjetunionens sammenbrud og boede her i landet i tre år. Hendes CV viser en omfattende udstillingsvirksomhed i Europa, bl.a. Frankrig, Tyskland, Sverige, Danmark, de baltiske lande, Hviderusland og Rusland. I dag er Ināra Petruseviča tilbage i Daugavpils.

[15] James E.B. Breslin: *Mark Rothko: A Biography*, 1993

[16] Nordjyske, 08. april 2015.
https://nordjyske.dk/nyheder/kunsttyveri-paa-gymnasiet/11781319-aadb-49c1-9331-09b02a7c20d4

[17] Herning Folkeblad den 2. sep. 2021.

[18] https://www.lsm.lv/raksts/kultura/maksla/02.11.2023-tieksme-noticet-realitatei-vertejam-danu-makslinieka-ufes-isoloto-izstadi-musu-majas-bija-zeme-uzplaukums.a529812/

[19] https://www.lienejurgelane.com/

[20] https://www.laimapuntule.com/about

[21] https://lindazivere.com/

[22] https://www.ievabluma.net/pagecv-1

Studietur til Letland i maj 2025

Finansieret af EU-Erasmus midler.

Foto og tekst Jørgen Lauterbach

Vi var 8, der tog afsted fra Kastrup søndag den 18. maj sidst på dagen.

I to taxaer kom vi til Richwell Old Town Hotel i Riga, hvor Niels Bendix tog imod os. Efter at have fået anvist vore værelser, sad vi lidt i hallen og præsenterede os for hinanden.

Den næste dag kom vores guide, Esben Kalhøj. Han er dansker, men har i en årrække været bosat i Letland. Gennem lederen af det danske kulturinstitut i Riga, Rikke Helms, fik han arbejde på et bibliotek, og her lærte han det lettiske sprog. Han er nu selvstændig erhvervsdrivende i Letland.

Vi gik igennem den indre by, hvor vi så flere spændende bygninger, bl.a. et hus med byvåbnene fra alle lettiske kommuner (inden kommunalreformen).

I nogle af de smalle gader kan man næsten føle sig hensat til en sydeuropæisk by.

Efter frokost besøgte vi Stura Maja, hvor det hemmelige politi KGB i Sovjettiden holdt til. Vi kom ind i kælderen, hvor der har været fængselsceller.

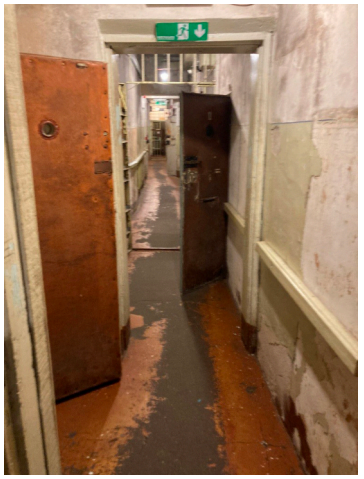

Billederne taler deres tydelige sprog: Gangen ind til cellerne.

Her i skufferne blev de indsattes ejendele opbevaret.

Og en lille træsplint op under neglene, hvis man ville have en tilståelse.

Maden til fangerne

Her blev fanger henrettet ved skydning. Der var stadig skudhuller i muren. Skulle der henrettes 8 mennesker, og man ikke kunne finde den ene, så henrettede man bare en tilfældig person – så passede regnskabet!

Originalfoto af en hængning.

Den næste dag, om tirsdagen, var vi først på besøg på Den danske ambassade. Souschef Alexander Lemche orienterede om den aktuelle politiske situation i Letland, herunder om det forestående valg, og her kom vi også ind på forholdet mellem det russiske mindretal og den lettiske majoritet. Den russiske minoritet udgør 23,5 pct. af landets befolkning.

Man har nu vedtaget en lov som siger, at lettisk skal være første sprog i alle skoler også i de russiske skoler. Vi hørte også om det økonomiske samarbejde mellem Letland og Danmark. Mht. energiforsyning produceres næsten 60 pct. af elforbruget ved vandkraft. Vi fik vist en række plancher, som vi efterfølgende har fået tilsendt.

Eftermiddagen var til fri disposition. Nogle af os benyttede den til en sejltur på kanalen. Dog ikke mig.

Så blev det tid at køre til Rite Højskole. Undervejs besøgte vi en landmand der købte og solgte ungkreaturer til opfedning – et kvægauktionshus. Vel ankommet til Rite gik vi efter middagen en lille aftentur i omegnen.

Den næste dag, onsdag, kørte vi til byen Akniste, hvor vi blev modtaget af vores guide. Vi besøgte et marked, hvor vi havde mulighed for at handle lidt. Herefter kørte vi ned til byens kirke og videre ned til en lavning med en mindesten med datoen 18.07.1941. Det var datoen, hvor et stort antal jøder blev skudt af den tyske besættelsesmagt.

Så kørte vi ad lange veje gennem et stort skovområde til et sted, hvor der ved slutningen og i tiden efter 2. Verdenskrig havde været en befæstning, hvor Skovbrødrene, en friheds/partisan gruppe, havde forskanset sig og hvor der stod et slag mellem de sovjetiske soldater og Skovbrødrene.

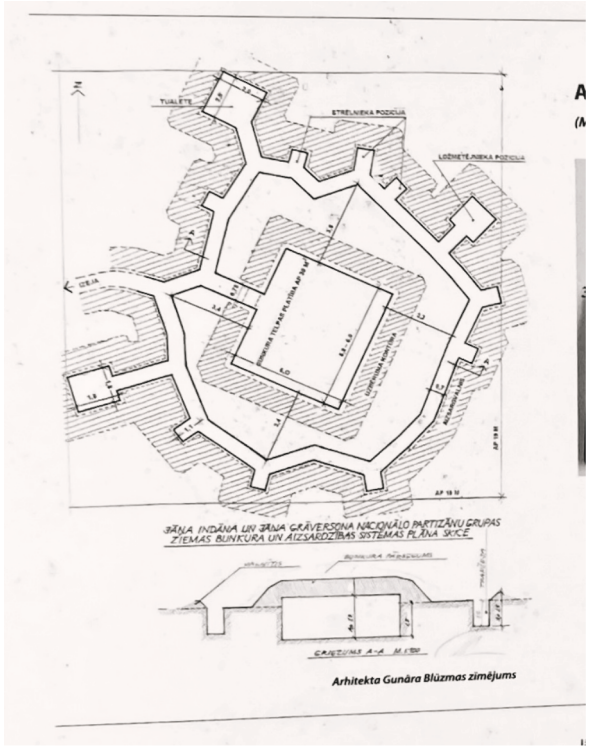

Nu er der kun en ringformet grav og et kors tilbage.

Nogle af os blev iklædt kopier af de oprindelige uniformer.

Efter frokost besøgte vi Alida kaffe, en lille ejendom, hvor man dyrkede cikorie til kaffe. Vi fik nogle smagsprøver og mulighed for at købe kaffe.

Til sidst besøgte vi en skole i byen Druvas, hvor der var en fin, stor teatersal.

Finn, Niels og Lis og Professoren fra Riga, som fortalte os beretningen om Skovbrødrene.

Neretas gamle kirkeklokke er fra 1927. Danske venner har givet den nye klokke til kirkens 400 års jubilæum.

Om torsdagen besøgte vi først en familie, hvor manden havde bistader. Han skulle sejle over en lille sø for at kommer over til dem. Vi blev budt på kaffe og kage, og vi kunne købe honning.

Herefter kørte vi til Nereta, der er en by tæt på den litauiske grænse med ca. 1200 indbyggere. Vi besøgte kirken. Menigheden her har haft nogle danske udvekslingsmenigheder, bl.a. Ålholm og Valby kirkerne. Det er nu ophørt, fordi præsterne er gået på pension. Vi var også oppe i tårnet og se klokkerne. Herefter besøgte vi "Neretas Vidusskola", hvor engelsklæreren og nogle af hans elever viste os rundt. Her var der også en stor festsal. Vi fik frokost på skolen. Herfra kørte vi et smut ned og krydsede den litauiske grænse. Vi var inde i byen Suvainiškis. Det hele virkede

Byen Suvainiškis

meget fredeligt, og der var ingen grænsekontrol! Sidste stop var en skovkirkegård. Om aftenen var der festmiddag med underholdning. Der var også kommet nye gæster, for den næste dag skulle der være generalforsamling på skolen.

Så kom vi til den sidste dag, fredag den 23. maj. Nu gik turen hjem. Vi kørte kl. 10 ad lange, øde landeveje. Efter et par timers kørsel nåede vi frem til Kegums Kraftværk og kraftværksmuseum. Det ligger ved floden Daugava ca. 40 km sydøst for Riga. Her var der en aftale med en guide, der

lukkede os ind og viste os rundt. Grundstensnedlæggelsen fandt sted den 22. maj 1937 i en tørlagt byggegrube. Vi fik oplyst, at ca. 60 pct. af Letlands elproduktion dækkes af vandkraft.

Frokost på en café i byen Lielvārde. Sidste stop var en skulpturpark i denne by med nogle sagnfigurer udhugget i træ. Parken er smukt beliggende ned mod floden Daugava.

Endelig var det tid at sige farvel til Letland – fra luften.

Stor tak til Lis og Niels for et fantastisk arrangement.

Jørgen Lauterbach

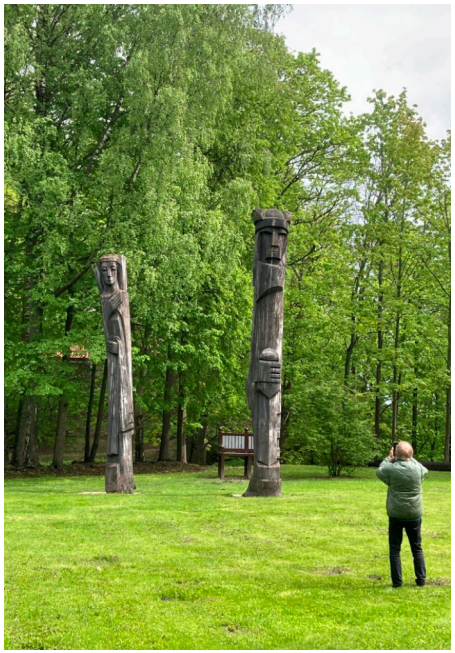

Udsigt fra flyet på turen hjem.

Plader på fanen

Vores medlem, Birgit Møller - Kristensen, har spurgt til de plader, som er sat på foreningens faner.

På den ene plade står datoen for tronskiftet: ”Tronskifte 2024” og nedenunder ”Danmarks-samfundet” som er den forening der har doneret fanen til os.

På den anden plade står datoerne for Dronning Margretes 50 års jubilæum: ”1972 H.M.D. M2R 2022”

Auseklis, Mikelis Krogzemis

Olav Ernstsen

I det tidligere Ungurpils, nu i Alojas Pagasts, blev Mikelis Krogzemis født den 6. september 1850 som søn af Jekabs Krogzemis. I Krogzemis familien blev Mikelis, kaldet Miks, regnet for at være helt forskellig fra sine søskende, faderen og moderen. Familien Krogzemis havde liviske rødder, og det var lille Miks stolt af, og det var også grunden til, at han havde stor kærlighed til fortiden.

Mikelis Krogzemis fik pseudonymet Auseklis. Auseklis er morgenstjernens gud. Auseklis indtager en særpræget position i den baltiske historie. Ordet Auseklis har rod i det lettiske verbum - aust - at gry. Kender man de lettiske ord for verdenshjørnerne, vil man vide, at øst hedde austrumi, altså afledt af aust.

Auseklis siges at være en lettisk hedensk gud, en såkaldt stjerneguddom som repræsenterer et himmellegeme. I de lettiske folkeviser og i dainas bliver Auseklis regnet for at være måneguden Auseklis lykkesymbol. Ja, Auseklis siges at være et værn mod alt ondt. Auseklissymbolet er en ottetakket figur.

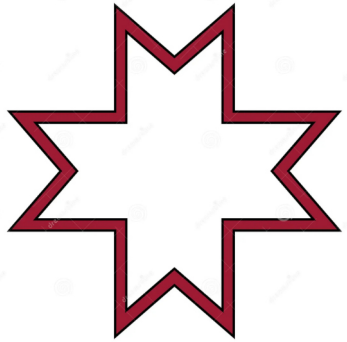

Som barn var Miks den dreng, der hellere ville sidde og lytte til fuglenes sang, gå rundt i skoven og nyde stilheden. Ja, man så ham ikke i en flok legende børn.

Miks begyndte sin skolegang i Alojas sogneskole hos lærer Misks. Denne lærer var dog mere hestehandler end lærer, så Miks bror den 11 år ældre Martins eksaminerede lillebror Miks. Da Miks forældre var meget utilfredse med forholdene på Aloja Skole, blev Miks overflyttet til Dikli Skole hos lærer Smidts. I denne skole lærte Miks både geografi, historie, tysk og naturvidenskab. Da broderen Martins vurderede, at Miks

både havde et godt hovede og en god stemme, ja så måtte han jo studere videre, og derfor lykkedes det Martins at få Miks ind på den højt værdsatte Ergli Menighedsskole, som blev ledet af den senere Landkommunes seminariums direktør Adam Terauds.

I 1868 afsluttede Miks menighedsskolen. Hans karakterer var ikke i top, ejheller bundkarakterer, men i opførsel fik han en topkarakter. Direktør Terauds fortæller, at han havde bemærket, at den unge mand Mikelis Krogzemis kunne udtrykke sine tanker og ideer på en måde, som kun begavede mennesker kan gøre det.

I efteråret 1868 kom Mikelis Krogzemis ind på Cimzes Lærerseminarium. Disse tre år på seminariet gjorde et stort indtryk på den unge Krogzemis, og hans nationalfølelse blev styrket.

Allerede fra barndommen havde han behov for at være alene, og hans medstuderende på seminariet har fortalt, at Auseklis, som han nu blev kaldt af mange, var dybt forankret i at studere Rutenbergs Latvijas Vesturi samt at læse Peterburgs Avize. Rutenbergs Baltijas Vesture oplyser helt anderledes om Baltikums historie end det, andre har skrevet om dette tema.

Medens Auseklis gik på seminaret, blev han meget interesseret i Jaunlat viesi "Nyletterne". Det var en progressiv politisk gruppe, som havde taget de vesteuropæiske ideer til sig. Primært for disse unge letter var at fremme og styrke den lettiske identitet. Alle i denne nationale bevægelse var 100 procent letter af hjerte og sjæl, og primært for dem var at skabe en uafhængig lettisk kultur uden underordning af tysk og russisk kultur.

I 1863 under ledelse af David Grintal blev den første lovlige gruppe af unge letter oprettet som en lettisk læsegruppe i Sct. Petersborg. Ja, Auseklis var meget optaget af denne politiske gruppe, det prægede hans liv, ja alt for korte liv.

Efter at have afsluttet sin lærereksamen fik Auseklis arbejde som hjælpelærer på Jaunpiebalgas Skole. Jaunpiebalga er en landsby med ca. 875 indbyggere i Letland. Floden Gauja løber gennem landsbyen. I Jaunpiebalga arbejdede Auseklis kun 2 måneder. På grund af en konflikt med en præst blev han nødt til at flytte. Herefter fik Auseklis arbejde i Cesis, men dette arbejde varede ikke længe.

Auseklis fik arbejde i Lielvarde hos Lærer Neilands som hjælpelærer. Ja, det har været en stor opmuntring for Auseklis at få arbejde her, hvor folk tog godt imod ham. I Lielvarde arbejdede Auseklis til marts 1874. I 1873 deltog Auseklis som korsanger i sangfestivalen i Riga, og han arrangerede også teaterforestillinger i Vecutele. Det var grunden til, at pastor K. Kroris besluttede at fyre ham fra skolearbejdet.

I Lielvarde møder Auseklis vennen Andris Pumpurs 1841-1902. Pumpurs litterære værker hører til de vigtige litterære arbejder i den lettiske litteratur. Det er Andrejs Pumpurs som skrev eposet Lacplecis, Bjørnedræberen, som er gendigtet på dansk af Per Nielsen. Lacplesis formåede at forvandle et folkeeventyr til en nationalmyte, skriver Per Nielsen.

Noget af det, som Auseklis blev begejstret for i Lielvarde var, at byens borgere var store naturelskere. Ja, som Auseklis siger : Byens borgere værdsætter hver lille fugl, hver lille plante, hver lille vandboble, hvert lille træ og hvert lille dyr i naturen. Ja, Lielvarde gav Auseklis mange opmuntringer, og Auseklis beskriver malerisk: "Her løber Daugava gennem Lielvarde, her er slotshaven og de gamle slotsruiner, og ikke langt fra byen, ca. 3 verst fra byen findes stubbene af de hellige egetræer". En verst er lidt længere end 1 kilometer.

At pastor E. Kroris fyrede Auseklis er en ting, men Auseklis

Foto af: Reinis Lācis, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=60972298

vandt sig gode venner i Lielvarde. Ja menighedsrummet i Vecutele var overfyldt af glade tilhørere, og efter denne forestilling lød der muntre sange. Efter denne forestilling i Vecutele satte Auseklis sig på en slæde, og i nattens sene timer nåede borgere fra Lielvarde hjem efter at have nydt en vidunderlig teaterforestilling i Vecutele.

Efter at have forladt Lielvarde rejste Auseklis til Riga for at finde arbejde. Her i Riga kom han ind på Tomsons Skole, men denne Tomsons Fabrika Skole lukkede. Derfor rejste Auseklis til Sct. Petersborg. Her fik han arbejde ved den engelske skole. I byen mødte han flere venner, blandt dem Karlis Baumanis , M. Klusins og Andrejs Jurjanis.

Auseklis bliver syg i Sct. Petersborg. Først troede lægen, at det ikke var så alvorligt, men det viste sig at være tyfus. Auseklis dør i en alder af 28 år den 6. februar 1879. Auseklis ligger begravet på Aloja Kapzeta. I 1898 blev der afsløret et monoment for Auseklis i Aloja. Senere blev Aloja Skole opkaldt efter Auseklis. I 1978 åbnede Ungurpils Auseklis Museum i Sipoli.

Auseklis begyndte at publicere i 1872. Hans digte udkom i en

digtsamling ”Dzeijas, poesi ”. Den første del udkom i 1873, medens ”Dzeuju otra Gramata”, den anden poesibog først udkom i 1888, ni år efter Auseklis død.

I 1875 udkommer Jauni Dunduri, senere udkommer Dunduri Padeli, stedsønner og Dunduri Pats, pats= selv. Denne udkom i 1878.

I 1877 udkom korsangsamlingen Dziesmu Vitols, sangenes Pil. Denne korsangsamling blev skabt sammen med Karlis Baumanis. Det er Karlis Baumanis som skrev den lettiske nationalhymne - Dievs Sveti Latviju samt andre sange.

I 1878 udkom Auseklis 'Pædagogiske Årbog - Paidagogija Gada Gramata. I denne årbog lyder der en stor opfordring til at opdrage Letlands ungdom til nationalfølelse. Auseklis ønskede også, at de unge fik åndelig opdragelse. Auseklis gjorde opmærksom på, at kan man ikke mestre sit fædrelands sprog, ja da har man svært ved at lære andre sprog.

I 1878, muligvis i 1879 udkom Auseklis fortælling Lidumnieks, som blev trykt i Baltijas Kalendars. I denne kalender fortælles om vækkelsestidens ideer. I Lidumnieks fortælles også om en lettisk bonde Sigvaldis forsøg på at løse konflikten med de tyske herremænd.

Auseklis gendigtede flere digteres poesi, blandt andet af Johann Wolfgang Goethe, Heinrich Heide og J. Herder.

Auseklis har ligeledes skrevet flere lovprisninger til Atis Kronvaldis, Krisjanis Valdemars, J.G. Herder m.fl. Auseklis skrev noget så bemærkelsesværdigt som en speciel kalender med den lange titel Baltijas Gruntnieku, Saimnieku un Pagasta Valdibu Kalendars. Saimnieks = landmand, bonde. Denne kalender blev regnet for at være den første moderne kalender på lettisk. I denne kalender findes også en forklaring på 300 navnes oprindelse. Hvis man kan noget lettisk er bogen - Auseklis fra Forlaget Liesma læseværdig.

Auseklis, Mikelis Krogzemis hører til den gruppe af lettiske digtere, forfattere som har sat sit fingeraftryk på den lettiske litteratur. Det er bemærkelsesværdigt, hvad digtere, forfattere

som Austra Skujina, Eduards Veidenbaums, Janis Ziemelnieks, Kikone, Auseklis, Poruks og Ieva Roze har betydet.

LITTERATUR. AUSEKLIS. DIGTE OG KORSANGE.

Baggrunden for denne korsang handler om et gammelt slot, der beskytter letternes visdom. Slottet styrtede i vandet i middelalderen, da Letland blev besat, og det vil kun genopstå, hvis man gætter dets navn. Korsangen er blevet fremført ved mange sangfestivaler, men i sovjettiden forbød regeringen sangen. Det er komponisten Jazeps Vitols som står for det musikalske bidrag. Sangen Gaismas Pils er i minor 4/4 takt strofeform. Teksten står Auseklis for.

Jazeps Vitols blev født i 1863 og døde i 1948. Vitols har skabt mange kompositioner for klaver, stemme og symfonier. Vitols har løftet flere kendte genrer af lettisk musik. Sammen med sin hustru flyttede Vitols til Lübeck i Tyskland, hvor han døde i 1948.

GAISMAS PILS.

1 Lille Kurzeme, Lille guds land,
hvor blev de grå guder af,
det frie folks små sønner,
ja folkets små sønner.

2 De svajede i de gamle tider,
der ude på Lysbakken,
omkranset af granskove
og i midte lysets folkets slot.

3 Hurtigt sank, ja hurtigt
forsvandt Lysbakken,
det statelige slot,
der ligger vores fædres guder,
folkets sjæls smykke.

4Hvis du gætter dets navn,
vil det gamle slot
rejse sig, og vi ser,
at landet bliver frit.

5Ja, folket gættede det
gamle slots navn.
Ja, lyset gryede
og op stod lysets slot.

Korsangen Gaismas Pils, der blev komponeret i 1899, har undertitlen Legenden om Kurzeme, som er Letlands vestlige del. Legenden Gaismas Pils, har det budskab, at det lettiske folk vil genvinde sin frihed.

BEVERINAS DZIEDONIS.

Beverinas Dziedonis er en lettisk korsang med tekst af Auzeklis og med musik af komponisten Jazeps Vitols. Korsangen er for blandet kor og orkester.

Beverinas Dziedonis er en historisk patriotisk blandet korballade af episk dramatisk karakter. Sangens tekst stammer fra Auzeklis digt Beverinas Dziedonis . Komponisten Jazeps Vitols komponerede korsangens musik. Det skete i 1879. Korsangens tema er belejringen af Beverinas Pils Slot, i 1208.

Sammen med Jurjans Andrejs deltog Vitols i indsamlingen af folklore m.m. Beverinas Dziedonis er Jazeps Vitols første korsang. Den anden Gaismas Pils blev først skrevet i 1899.

Beverinas Dziedonis har været inkluderet i programmet for den lettiske sang og dansefestival siden 1895.

Her på Beverinas Pils havde Talivaldis i 1208 residens. Han var hersker over Taiava. Senere blev han den ældste af

Trikata-regionen. Under de Iiviske korstog kæmpede han som vasal for biskop Albert.

I 1213 blev Talivaldis taget til fange af litauerne, og i 1215 blev han brændt på grusomste vis af Esterne.

På Beyerinas Pils blev der i 1162 afholdt et kæmpegilde i forbindelse med, at kongens søn skulle navngives, og ved et sådant gilde blev der drukket litervis af øl. Historien fortæller, at kongen havde sit eget ølbryggeri .

Beverinas Pils historie er ikke glemt, ja ihvertfald ikke for nogle mennesker i og nær Gulbene. Her i Lizuma Pagasts ligger et ølbryggeri som skriver, at øl er en national kulturbestanddel. Ølbryggeriet bestræber sig for at brygge øl som i gamle dage. Her på bryggeriets hjemmeside omtales historien om Beverinas Pils. En særlig kongeøl fra bryggeriet er en mørk aromatisk øl.

Beverinas Pils, der har haft en militær og administrativ betydning, er omtalt i Indriks Krønike.

BEVERINAS DZIEDONIS

1 Det statelige slot Beverina,
i det regerede Talivaldis.
Hans berømmelse var stor,
og den bredte sig til hele landet.

2 Esterne blege, ja
vakte stor harme i vort Letland.
De studerede på
toppe af en dråbe
og skød pile afsted.

3 Krigens storme
Vil bringe slottet
til ruin
Alt, åh, slottet
Vil blive til ruin

4 Egesceptere og store grankøller
vil flække letternes hoveder.
Men se højt deroppe
i et vindue
træder Talivaldis frem

5 Gråt hår,hvidt skæg
og en klingende
kokle i dine hænder.
Koklere lød, den gamle mand sang, og se,
esternes køller
faldt ud af
deres hænder.

6 Nu overdøvede sangene
støjen, larmen
fra krigstrommerne.

TRIS OZOLI. TRE EGETRÆER.

1 Hvor Karibaldi ligger ved den
gamle flod Daugava, ja der stod
tre egetræer i gamle dage.

2 De spredte deres tykke grene
fra bakken ned i dalen, og
himlens hellige stilhed
havde bolig her.

3 Der var ej sange eller
højlydte bønner, så
hjerter sprang af glæde
i denne helligdom.

4 Der anbragte de en
grøn gren på et sten alter,
og de kiggede
op gennem skrevne blade

5 Skarpe økser fældede
de hellige egetræer,
og gudernes bolig
blev jævnet med jorden.

6 Mon I ved, hvordan man
står under hellige ege træer,
og vandrer i fædrenes ånd
til himmelrummet.

7 Gå ud og se de tre
stubbe. Det er hvad
de spørger til jer
om gudernes egetræer.

Tekst Auseklis.

Kaibala er en lille landsby ved Daugavas højre bred. Landsbyen har i dag ca. 275 indbyggere. På det sted, hvor Guds egetræer stod, ligger i dag Kaibalas Skoles Stadion, men man ved dog ikke præcist, hvor egetræerne stod.

Det fortælles, at kort før Den Første Verdenskrig, var kun træernes stammer bevaret. Det fortælles, at lokalbefolkningen tidligere havde båret ofre til helligdommen.

Til minde om digteren A. Pumpurs 130 års dag blev der i 1971 plantet tre egetræer ikke langt fra det sted, hvor Guds egetræer stod. I gamle dage troede man i Letland, at træer og sten og bakker var noget særligt, som kunne være med til at beskytte mod ulykker og sikre mennesker sundhed og lykke.

OLAV ERNSTSEN

En tak til Christina Nielsen og
en hilsen til Bestyrelsen for
Foreningen Danmark Letland.
En særlig tak til Lis Nielsen.

Nyheder fra Liaa

Droner bygget i Vesten kan ikke klare sig i elektronisk krig. En Lettisk drone kunne.

Det seneste udbud fra Drone Coalitionen, der startede med at have 163 ansøgninger, resulterede kun i én vinder, der levede op til Ukraines standarder. "Alle andre skal virkelig tage sig sammen for at indhente det forsømte"

Drone Coalitionens seneste udbudsproces er afsluttet, og i et hidtil uset træk blev kun én enkelt virksomhed – en ikke-offentliggjort virksomhed fra Letland – annonceret som vinder af udbudsrettighederne på 24 millioner euro.

Ifølge kilder i Ukraine var den lettiske virksomhed den eneste, der bestod den sidste og mest udfordrende testrunde, som omfattede navigation i et miljø med elektronisk krigsførelse (EW) – et resultat, der understreger, hvor avanceret kampene på frontlinjen mod Rusland er blevet.

Dette er den tredje udbudsproces under Drone Coalitionen, et kollektiv initieret af regeringerne i Storbritannien og Letland og administreret af Storbritannien. Det forsyner Ukraine med den seneste udvikling inden for ubemandede teknologier med finansiering fra Drone Coalition Fund, der støttes af 20 medlemsstater (Belgien og Tyrkiet blev tilføjet som de seneste partnere). Den ene modtager er bemærkelsesværdig, fordi alle konkurrencer indtil nu har haft flere vindere der har fået tildelt rettighederne til at indgå en kontrakt med Ukraine om at levere udstyr til landets militær.

Den seneste konkurrence modtog 163 ansøgninger fra de 57 lande, der udgør den ukrainske forsvarskontaktgruppe (også kendt som Ramstein-gruppen). Ansøgerne gennemgik flere runder med streng testning. I en erklæring på sin hjemmeside offentliggjorde Letlands forsvarsministerium og dronekoalitionen følgende:

• 31 ansøgere klarede det første niveau af screening foretaget af koalitionens eksperter, der evaluerede ansøgernes evne til at levere den lovede produktion til tiden, i den nødvendige mængde og til den krævede kvalitet.

• Af disse blev 14 virksomheder tildelt kontrakter om at levere testproduktioner. Testproduktionerne blev testet i Letland, et af de få lande i Europa, der har det nødvendige miljø til dronetestning.

• 6 af disse 14 blev efterfølgende sendt til Ukraine til en sidste testrunde.

En kilde i Ukraine oplyste, at den sidste test var at flyve gennem et EW-jamming miljø, der simulerede det russiske EW-miljø på frontlinjen. Kilden sagde, at det at bestå denne tredje test var den mest sandsynlige årsag til, at andre kandidater ikke lykkedes.

Resultatet af dette udbud tyder på, at de fleste virksomheder, der udvikler droneteknologier uden for Ukraine, ikke er i stand til at følge med innovationstempoet i frontlinjen og har brug for et tættere samarbejde med ukrainske partnere for at opfylde de tekniske krav.

Guna Gavrilko, chef for militær PR i Letlands forsvarsministerium, afviste at kommentere den specifikke vinder af dette seneste udbud, men bemærkede, at lokale (lettiske) virksomheder har samarbejdet tæt med dem, der allerede arbejder i Ukraine, og med den lettiske regering selv.

"Droneindustrien lærer af Ukraine," sagde hun. "De er i spidsen for teknologisk innovation, og vi arbejder tæt sammen med dem, observerer og lytter, mens de definerer standarden for moderne krigsførelse. Ministeriet sørgede derefter for at investere i lokale dronevirksomheder på et tidligt stadie for at støtte deres videre udvikling."

Tidligere har ukraske droneproducenter været kritiske over for, hvad kan bygges af dem, ikke oplever udfordringerne på jorden første hånd.

Yaroslav Filimonov, administrerende direktør for Kvertus, en af Ukraines største producenter af droner og droner mod droner, sagde i et panel på dronetopmødet i Riga i 2025, at den bedste måde at støtte Ukraine på er ved at sende dem penge til selv at bygge teknologien. Hans påstand: Ingen producenter uden for Ukraine kunne opfylde de nuværende standarder.

Så med kun én producent i den seneste Drone Coalition-runde, der har opfyldt Ukraines krav, udgør dette en risiko for ukrainsk og europæisk sikkerhed i forsyningskæden.

"Hver virksomhed er ansvarlig for [sine] egne operationelle sikkerhedsforanstaltninger. Og ingen sagde, at de kun har én fabrik," sagde Gavrilko.

"Om dette er en god ting eller en dårlig ting, afhænger af dit perspektiv," fortsatte hun. "For letterne er det selvfølgelig gode nyheder, fordi det betyder, at lettiske producenter er de eneste, der kan følge med de nuværende krav på slagmarken."

"Det kan selvfølgelig betragtes som en ulempe, at ud af 57 lande er det kun ét, der kan lave droner, der opfylder de virkelige krigskrav," sagde Gavrilko. "Alle andre skal virkelig tage sig sammen for at indhente det forsømte, men i mellemtiden bliver de nødt til at købe droner fra Letland."

I en kommentar til Resilience Media efter offentliggørelsen af

denne historie bemærkede det britiske forsvarsministerium også, at selvom den strenge udvælgelsesproces er med til at hæve barren for alle virksomheder, vil det også bruge resultatet til at hjælpe med at udvikle systemer, der sikrer, at flere virksomheder er klar til at klare sig i fremtiden.

Latvia har en lang erfaring inden for droneteknologier.

Ud over at være medstifter af Drone Coalition-initiativet var landet vært for Drone Summit i maj i år, der samlede 1.500 statsoverhoveder, droneproducenter og militærpersonale. I maj annoncerede landet også etableringen af et Autonomous Systems Competence Centre. I juni 2024 afslørede Letland det største militære testområde i Baltikum på 24.000 hektar, der er vært for det årlige NATO Digital Backbone Experiment (DiBaX) på 5G-teststedet på Ādaži-militærbasen.

Det britiske forsvarsministerium bemærkede at selvom det er tilfreds med resultatet af indkøbsprocessen, vil Forsvarsministeriet fortsætte med at forfine processen for at sikre, at flere virksomheder kan klare det.

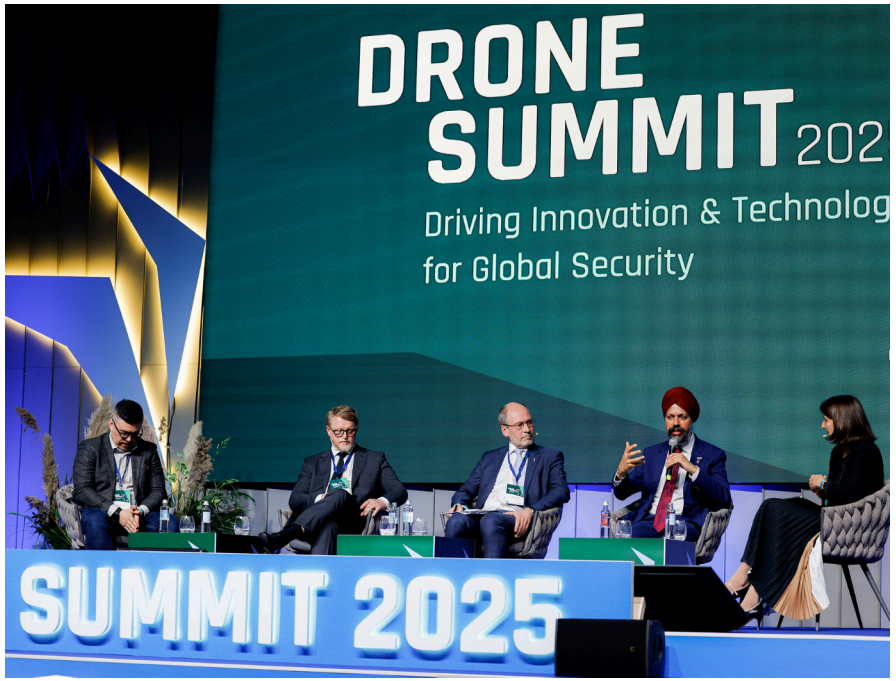

"Vores testprogram giver disse virksomheder deres første rigtige chance for at vise avancerede muligheder, som at flyve droner langt ude af syne eller betjene dem, når radiosignaler bliver forstyrret," sagde talsmanden. "Denne erfaring hæver ikke blot barren for hele branchen, men fremhæver også, hvordan vores proces hjælper nye virksomheder med hurtigt at gøre deres teknologi klar til brug i den virkelige verden.

"Vi søger aktivt måder at tiltrække en endnu bredere vifte af virksomheder, der kan opfylde Ukraines krav på slagmarken. Denne iterative tilgang sikrer, at vores indkøbsproces forbliver agil, effektiv og - vigtigst af alt - maksimerer vores evne til at yde den bedst mulige support og teknologi til vores ukrainske partnere."

Letland opretter et kompetencecenter for autonome systemer

Under dronetopmødet annoncerede Republikken Letlands forsvarsminister, Andris Sprūds, oprettelsen og åbningen af et kompetencecenter for autonome systemer - også kaldet dronekompetencecentret - planlagt til efteråret.

"Styrkelse af 'dronehæren' eller dronekapaciteter inden for de nationale væbnede styrker er en af de højeste prioriteter for forsvarssektoren." For at fremme den bredere brug af

ubemandede systemer inden for de nationale væbnede styrker, støtte deres produktion i Letland, stimulere innovation og udvikling af droneteknologi og fremme internationale partnerskaber, vil vi etablere et dronekompetencecenter. "Det er hensigten at blive en aktiv platform, der forbinder de nationale væbnede styrkers behov, samarbejde med industrien og internationale forsyningskæder," sagde forsvarsminister Andris Spruds.

Det kommende center vil være ansvarligt for luft-, land- og havdroner samt forskellige dronebekæmpelsesløsninger.

Centrets hovedopgaver vil skulle sikre kontinuitet i forsyningen af autonome systemer og deres komponenter til de nationale væbnede styrker i krisetider, støtte lettiske virksomheder inden for droneproduktion ved at fremme innovation og industrielt samarbejde og bistå de nationale væbnede styrker med dronetræning og -testning, herunder at stille faciliteter til rådighed til dronetestning.

Ambitionen for Kompetencecentret for Autonome Systemer er at blive et internationalt anerkendt center på europæisk niveau, der tiltrækker eksperter, repræsentanter og finansiering fra andre lande.

Dronekompetencecentret vil blive ledet af en af Letlands førende militære dronespecialister - chef for Luftvåbnets Træningscenter, major Modris Kairišs.

Edge Autonomy åbner ny dronefabrik i Riga

Forfattere: LSM

Torsdag den 5. juni åbnede den internationale producent af ubemandede luftfartøjer, Edge Autonomy, officielt et nyt produktionsanlæg på 10.000 kvadratmeter i Riga, oplyste virksomheden den 6. juni.

Virksomheden beskæftiger i øjeblikket 270 medarbejdere, og dette antal forventes at stige i den nærmeste fremtid, ifølge virksomheden. Edge Autonomy har ikke oplyst investeringsbeløbet i det nye produktionsanlæg.

"Vi har været til stede i Letland i mere end 15 år og er forpligtet på at fortsætte vores samarbejde i denne region og udvikle de relationer, vi har opbygget i Letland, Baltikum og Den Europæiske Union som helhed," sagde Steve Adlich, administrerende direktør for Edge Autonomy.

"Dette er en strategisk vigtig placering for os – ikke kun fordi Letland har været en betroet partner i lang tid, men også fordi vi er tæt på mange af de kunder og programmer, vi betjener. Jeg er altid imponeret over den højt kvalificerede tekniske arbejdsstyrke i Letland og de avancerede teknologier, der kommer ud af denne region. Vi ser frem til fortsat vækst."

I mellemtiden bemærkede premierminister Evika Siliņa (New Unity): "Letland er ved at blive et drone-knudepunkt. Det er vores virkelighed i dag. Jeg mener, at moderne krigsførelse er utænkelig uden droner. Vi skal beskytte Letland med de mest moderne løsninger, og derfor investerer vi og vil fortsætte med at investere i droneinfrastruktur. Jeg er glad for, at virksomheder som Edge Autonomy ekspanderer i Letland". Regeringen har arbejdet hårdt på at investere i infrastruktur, hvor udviklere kan samarbejde med de væbnede styrker, grænsevagter og politi for at skabe konkurrencedygtige produkter."

Virksomhedens tidligere produktionsfaciliteter dækkede 5.400 m², og den nye fabrik vil næsten fordoble dette areal.

Bestyrelsen

 Holger Pyndt 2700 Brønshøj Formand	holger.pyndt@gmail.com mobil 4043 4603
 Niels Bendix Knudsen Lille Havelsevej 86 3310 Ølsted Næstformand	mobil 4031 2345 nbendix@mail.dk
 Dita Schultz 4621 Gadstrup Webmaster og kasserer	mobil: 4075 4680 dita.schultz@gmail.com
 Lis Nielsen Rosenlundsvej 8 3650 Ølstykke Redaktør	mobil 2344 4179 Lishazel18@gmail.com
 Kirsten Gjaldbæk 2700 Brønshøj Bestyrelsesmedlem	3871 1825 Kirsten.gjaldbaek@gmail.com
 Anda Dyrlund-Parbst 3000 Helsingør suppleant	mobil 2016 0963 anda.parbst@gmail.com
 Peter Fjerring 2000 Frederiksberg sekretær	mobil 2025 1783 peterfjerring@hotmail.com

Kode til at se seneste numre af bladet: vairalat

Foreningen....

Foreningen Danmark-Letlands medlemsblad udsendes til alle medlemmer.

Indlæg og udklip er meget velkomne og sendes til redaktør Lis Nielsen (lishazel18@gmail.com). Vi kan ikke love at bringe alle indlæg, ligesom vi forbeholder os ret til at redigere i det indsendte. Vi ser gerne at artikler på engelsk eller lettisk er oversat når vi modtager dem.

Foreningen Danmark-Letland er stiftet i august 1992 i København af en kreds af private personer med interesse for Letland.

Formålet med foreningen er: På alle måder at styrke og udvikle venskab mellem det lettiske og danske folk, samt oplyse om Letland.

Som medlem af foreningen kan optages enkeltpersoner, husstande, foreninger, virksomheder, kommuner, menigheder, organisationer mv. med interesse for dansk-lettiske relationer.

Foreningen er landsdækkende. De fleste arrangementer finder sted i Københavnsområdet, men der opfordres til lokalt arbejde også andre steder i landet.

Indmeldelse i Foreningen Danmark-Letland sker ved henvendelse/indbetaling til kasserer Dita Schultz

Foreningens girokonto er: 07 736 54 PS. Der bliver ikke udsendt girokort da det kun bruges af få.

Bankoverførsel via netbank sker til:

Danske Bank, reg. 1551, konto 000 0773 654

Mærk venligst betalingen

”kont årstal navn” (kont 2020 P. Pedersen)

Årskontingent:

Enkeltpersoner	300 kr.
Husstande	400 kr.
Unge under 26 og pensionister	250 kr.
Organisationer m.m.	550 kr.

Nyttige adresser

Letlands Ambassade i Danmark,
Rosbæksvej 17, 2100 København Ø
Tlf. 3927 6000
embassy.denmark@mfa.gov.lv
www.am.gov.lv/copenhagen
Ambassadør Inga Skujina
Ambassadørens sekretær Inese Buike

Den Danske Ambassade i Letland,
Pils iela 11, Lv-1863 Riga, Letland
Tlf. +371 6722 6210
rixamb@um.dk
www.ambriga.um.dk
Ambassadør Morten Jespersen

Det Danske Kulturinstitut i Riga,
Mukusalas iela 5, LV-1048, Riga, Letland
Tlf +371 25448022
baltics@danishculture.com
Regional Director for the Baltic States
and the Baltic Sea Region
Anna Enemark
ae@danishculture.com

Det Danske Kulturinstitut i København
Vartov, Farvergade 27 L, 2. sal, 1463 Kbh K
Adm. direktør Camilla Mordhorst
Tlf.: +45 5219 5116 mail@danishculture.com

Foreningens hjemmeside: www.danmark-letland.dk
Webmaster: Dita Schultz

Kalender for 2025

3. Nov kl. 18	Det årlige møde med Foreningen Danmark-letland på den Lettiske Ambassade
11. Nov kl. 11	Blomster/kranse ceremoni på Vestre Kirkegård
12. Nov kl.19	Forevisning af den lettiske film “Cildenie” på Cinemateket, København
15. Nov	Lettisk forening i København fejrer Letlands Nationaldag, mere information hos dem.
19. Nov kl.16.30	Latvian National Day reception på SILO CPH i Nordhavn, København.
17. Jan kl.18	Københavns lettiske kor »In Corde Meo« 15 års jubilæumskoncert i Lutherkirken, Randersgade 5, Østerbro, med gæstekor fra Letland

Lær alt om droner og fremtidens krig side 41

Læs om kunstsamarbejde mellem danske og lettiske kunstnere side 6

Indtryk fra Uffe Isolottos udstilling »Musu majas bija Zeme. Uzplaukums" (Jorden var vores hjem. Opblomstring) i udstillingsbygningen "New Hanza Biroji" i Riga i 2023. Foto: Kristine Madjare.